

ТИЈАНА БОРИЋ

ПРИКАЗ КЊИГЕ:

УМЕТНИЧКА ТОПОГРАФИЈА НОВОГ САДА, МАТИЦА СРПСКА, НОВИ САД, 2014.

Уредник: Александар Кадијевић

Аутори текстова: Донка Станчић, Милош Арсић, Слободанка Бабић,
Бранко Бешлин, Јасмина Јакшић, Предраг Медовић и Олга Микић

Средином 2014. године, Одељење за ликовне уметности Матице Српске у Новом Саду представило је стручној јавности и читалачкој публици дугоочекивану уметничку топографију Новог Сада. Надовезујући се на амбициозан и професионално обавезујући подухват публикавања културолошких *личних караџа* историјских градова, који је покренуо и годинама подстицајно водио проф. Павле Васић, а који је изнедрио уметничке топографије Сремских Карловаца, Сомбора, Панчева и Крушевца и у чијем је плану била замишљена и реализација никад недовршене новосадске уметничке топографије – компетентни тим сарадника Одељења за Ликовне уметности Матице Српске преузео је на себе остварење овог значајног задатака, вредног пажње како стручне тако и шире јавности.

Уметничка топографија Новог Сада која је пред нама резултат је вишегодишњег посвећеног рада читавог тима стручњака удружених у оквиру истоименог пројекта, који је предводила Донка Станчић. Настанку ове капиталне књиге претходио је истрајан процес опсежног прикупљања, анализирања, ревидирања и систематизовања архивске грађе, постојеће документације и непосредних извора, који су потом прегледно и свеобухватно размотрени у изложеним текстовима о културно-историјској баштини војвођанске престонице. Преглед уметничког фонда града Новог Сада представља очекивано обимну публикацију, од укупно 867 страна текста, употпуњеног пратећим фотографијама и репродукцијама. Структурално гледано, књига је подељена на две целине. Прву сачињава седам ауторских прилога стручних сарадника на пројекту, док други део

представља студиозан каталог градитељских објеката и уметничких дела с подручја Новог Сада. Сваки ауторски прилог праћен је, на завршетку, резимеом на енглеском језику.

Након уводних речи уредника проф. Александра Кадијевића и предговора шефа пројекта Донке Станчић, књигу у најбољој традицији писања топографских приручника отвара језгровита синтеза археолошке слике новосадског урбаног тла др Предрага Медовића, *Нови Сад од праисторије до средњеј века* (стр. 9–58). Обухваћена је драгоцену научну грађу урбане градске територије леве и десне новосадске обале Дунава, издвојена у десет познатих развојних раздобља, а све је ради даљег лакшег сналажења у тексту читаоцу предочено прегледном археолошком картом Новог Сада по добима (стр. 10). Предочена материјална сведочанства и артефакти, у функцији су реконструкције плодног стваралачког доприноса преисторијског човека и узбудљиве прошлости града од времена неандерталске људске заједнице закључно с позним средњим веком и освајачким походима Османлија. Аутор посебно истиче важност континуитета насељености и ексклузивитет раног присуства човека далеке прошлости на тлу главног града Војводине, као и постојање 21 специфичне и оригиналне културе на овом простору, чиме је ревидирана ничим неутемељена, а предуго уврежена перцепција да је Нови Сад млади град. У сагледавању богате археолошке слике, аутор заузима хронолошку позицију, чиме наглашава поменути континуитет живота на овом тлу, олакшавајући читаоцу праћење изложенога наратива. Овоме значајно доприноси елоквентна наративна приступачног језика, која лако налази пут до широког круга читалачке публике, не губећи при томе методолошку утемељеност чврсто потковану научним апаратом.

Историјски преглед проф. др Бранка Бешлина, *Историја Новог Сада* (стр. 62–98), чини важну потку за разумевање привредног, друштвено-политичког и културног развоја града. Пажљивим разматрањем и прецизним интерпретирањем историјских извора и чињеница, указано је на велики број општих места, митологизованих представа и неоснованих предубеђења, попут оног о урбаном континуитету Новог Сада или става о његовој лежерној успорености. Указујући на динамичне историјске трансформације сагледане из шире перспективе европске историје, као и на сложене противречности и мултинационалне и културне елементе новије новосадске прошлости, аутор расветљава мноштво специфичности градског развоја и, освежавајући досадашња схватања, поставља добар основ за прецизније тумачење препознатљивог културног процвата на различитим пољима стваралаштва овог урбаног тла.

Након археолошко-историјских прилога следи текст историчарке уметности Донке Станчић, *Урбанизам и грађитељство* (стр. 101–174). Сагледавање урбанистичких токова и просторног склопа Новог Сада ауторка отпочиње тумачењем одабира градских мапа и планова, као и кључних прописа из домена регулативе за његову изградњу и уређење до Другог светског рата. Избор обимног архитектонског фондуса представљен у уводном поглављу секције *Грађитељско наслеђе* (стр. 123–141), предочен је у оквирима нових сазнања, преиспитане и употпуњене стилске детерминације градитељства Новог Сада, коју је успоставила Оливера Милановић Јовић (стр. 123), а која је ревидирана посебно када је реч о архитектури међуратног периода. Постављене су стилске развојне линије истакнутих објеката Новог Сада од најстарије куће, први пут поменуте 1720. године, па све до савремених објеката. Језиком искусног дугогодишњег конзерватора, ауторка износи стилске, естетске и историјске особености објеката, реконструира градитељску прошлост, уз важна тумачења потреба и пулсација савременог града. Трећи сегмент њеног текста чини типологија објеката по спратности, начину градње и пре свега по намени, која омогућава прегледан увид у драгоцену новосадску градитељску фонд.

Прилоге о непокретној културној баштини Новог Сада заокружује текст архитектке-конзерваторке Слободанке Бабић, *Петроварадинска тврђава* (стр. 177–206), којим је, први пут, на једном месту детаљно изложена историја овог, како ауторка истиче, *јрворазредног сјоменика барокне фортификацијске архитектуре*, као и ексклузивни преглед свих објеката унутар његових зидина. Из перспективе стручњака који се низом година бави валоризацијом, ревитализацијом и мерама заштите ове просторне културно-историјске целине од великог значаја, ауторка детаљно износи расположива историографска сазнања и обухвата све аспекте настанка, уобличавања и трајања овог визуелног и симболичног маркера Новог Сада. Бројни илустративни прилози, приложене мапе и документационе фотографије Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада, функционално употпуњују садржај творећи одлично штиво за популаризацију овог културног добра и подизање опште свести о битности његове санације и обнове по највишим стандардима мера заштите.

Преглед уметничког фонда града до Другог светског рата износи историчарка уметности Олга Микић, текстом под називом *Ликовна уметност у Новом Саду XVIII, XIX и јрве ђоловине XX века* (стр. 209–276). Уз извесна ограничења услед физичке девастације позамашног броја артефаката у револуционарном периоду средином XIX века, али и неприступачности делима

похрањеним у приватним збиркама, селекција новосадске ликовне уметности обухвата знатан опус продуктивних уметника овог простора, али и важне аспекте њиховог педагошког рада, затим осврте на одсудну улогу ктитора и добротвора, као и компаративну анализу историјско-стилске паралелности са актуелним стваралаштвом у европским уметничким центрима. На самом крају прилога, ауторка се посебно осврће и издваја инвентаре појединих цркава, ликовних галерија и уметничких збирки комплексних музеја, који баштине сведочанства о стваралачком интензитету и врхунским дOMETИМА уметничке делатности на тлу Новог Сада.

Уметност друге половине протеклог века тема је коју је обрадио Милош Арсић у шестом поглављу, под називом *Ликовна уметност групе половине XX века* (стр. 279–309). Поткован великим искуством, музеолошком праксом из области модерног и савременог

стваралаштва, аутор избегава традиционални систем вредновања и усредсређује се на тумачења и критички интониране коментаре водећих идеја и заговараних програма, издвајајући релевантне појаве, феномене и кључне актере новосадске ликовне сцене друге половине протеклог века.

Целину ауторских текстова *Уметничке топографије Новог Сада* заокружује прилог *Примењена уметност* (стр. 311–338), историчарке уметности Јасмине Јакшић. Суочена с реалним проблемом немогућности увида у вредне приватне збирке, чија би стручна обрада засигурно значајно употпунила досадашња сазнања и расветлила мало познате детаље на пољу примењене уметности, ауторка је свој истраживачки процес функционално базирала на становиштима и појмовној апаратури визуелне културе, која иступа из строгих фактографско-аналитичких оквира и предмете свог

интересовања контекстуализује слојевитим културним, економским и социјалним дискурсима. На овај начин она превазилази и проблем великог броја импортованих артефаката који стоје у функцији одраза грађанске еманципације и развоја укупног живота, укуса и навика Новосађана.

Други, носећи део књиге заузимају каталози објеката и ликовних дела. *Каталоги објеката* прегледно је издељен на објекте Новог Сада (стр. 343–736), које је обрадила Донка Станчић, и Петроварадина, којима се бавила Слободанка Бабић (стр. 737–814). Замашан фонд познатих и новооткривених чињеница у вези са издвојеним објектима, пажљиво је разврстан најпре по азбучном реду улица, а потом и по кућним бројевима. На овај начин је знатно олакшано брзо проналажење информација о жељеним објектима, што уз детаљан именски регистар који је, на крају књиге, сачинила Татјана Пивнички Дринић (стр. 853–867), представља непроцењиви извор проверених информација. Новосадску топографију закључује избор јавних споменика, фасадне скулптуре и ликовних дела из појединих уметничких збирки, које је у оквиру *Каталога ликовних дела* приредила мр Драгојла Живанов (стр. 815–852), а која тек чекају детаљну обраду и систематизацију.

Присутни методолошки приступи различитих аутора ове књиге се међусобно не искључују, већ творе једну комплексно инструктивну и усаглашену целину, обједињену прецизном појмовном терминологијом, питком реториком и функционалним илустративним прилозима. Реализовани подухват да се на једном месту обухвати стваралачка историја и преглед материјалне културе Новог Сада, од креативних потенцијала прачовека до уметничких израза савременика, дело је вредно пажње. *Уметничка топографија Новог Сада* је вишеструко корисна књига, која далеко превазилази локални значај и сфере искључивих интересовања професионалних кругова. Она представља незаобилазни основ сваког даљег истраживања уметничког фонда Новог Сада, а уједно и сигурно штиво за обогаћивање сазнања, посебно као позитивни регулатор бољег и одговорнијег односа према баштини.

Доцент др Тијана С. Борић,
историчар уметности
Факултет уметности у Нишу
tijanaboric@hotmail.com